Назарчук О.В., здобувач
Науковий керівник: Пленюк М.Д.,
доктор юридичних наук, професор,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право власності є одним із фундаментальних прав людини, що забезпечує економічну самостійність особи та можливість вільно володіти, користуватися й розпоряджатися належним їй майном. Відтак, особливо актуальною є проблематика наслідків повномасштабної збройної агресії проти України, унаслідок якої значна кількість об'єктів нерухомості та іншого майна була пошкоджена, знищена або втрачена. Важливим є й напрям правової політики держави, адже від ефективності відповідних правових механізмів залежить рівень правової захищеності громадян і стабільність суспільних відносин.

Метою дослідження є аналіз правової політики України у сфері захисту права власності в умовах воєнного стану, визначення основних правових гарантій власників, проблем реалізації відповідних механізмів та перспектив їх удосконалення.

В умовах воєнного стану на державу покладається посилений об'єм механізму захисту, адже одночасно держава повинна забезпечувати обороноздатність країни та гарантувати дотримання та захист прав власників майна. Не менш актуальними є і питання правомірності обмеження права власності, примусового відчуження майна для потреб держави, а також відшкодування завданих збитків власникам майна. Саме тому, актуальність цього дослідження полягає в необхідності комплексного аналізу нормативно-правових засад захисту права власності та практичних проблем їх реалізації під час воєнного стану. Важливо з'ясувати, наскільки чинні правові механізми забезпечують баланс між публічними інтересами держави й законними інтересами приватноправових відносин, а також визначити напрями вдосконалення державної політики у цій сфері.

Наукові дослідження та публікації свідчать про широкий інтерес до проблеми захисту права власності в Україні, особливо в умовах воєнного стану. Так, наприклад, І. І. Комарницька досліджуючи цивільно-правові механізми захисту права власності та особливості відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану наголошує на важливості дотримання принципу непорушності права власності та необхідності вдосконалення механізмів відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану. Авторка зазначає, що примусове відчуження майна має супроводжуватися справедливою компенсацією, а чинне законодавство потребує адаптації для усунення прогалин у захисті майнових прав громадян [1, с. 119].

В. О. Кучер аналізуючи правове регулювання реквізиції, примусового відчуження майна та гарантії захисту прав власників вказує на відмінні ознаки моменту виплати вартості майна при реквізиції за звичайних надзвичайних обставин та в умовах воєнного стану, а також наголошує на необхідності задіяння всіх правових інструментів для нівелювання безпідставного порушення фундаментального принципу недоторканності власності навіть в умовах воєнного стану [1, с. 113].

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України [3], Цивільний кодекс України [4] та Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»[5]. Сукупність зазначених джерел дає змогу розглянути конституційні гарантії права власності, особливості його обмеження під час воєнного стану та перспективи вдосконалення механізмів відновлення порушених майнових прав.

Основою державної політики в цій сфері є конституційний принцип непорушності права приватної власності. У статті 41 Конституції України закріплено: «Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним». Ці положення закріплюють конституційні гарантії захисту права власності та вимагають належного правового обґрунтування рішень, які впливають на можливість людини володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном. Особливий правовий режим воєнного стану не усуває необхідності дотримання законності, а посилює значення державних гарантій захисту права власності [3].

Цивільний кодекс України визначає загальні засади здійснення та захисту права власності, а також передбачає можливість захисту порушених, невизнаних або оспорюваних цивільних прав. Власник має право вимагати усунення перешкод у здійсненні свого права, відновлення порушеного становища та застосування інших передбачених законодавством способів захисту. Ці положення мають особливе значення в умовах воєнного стану, коли власники можуть стикатися з незаконним заволодінням майном, обмеженням доступу до нього або неможливістю повноцінно ним користуватися [4].

Практична реалізація зазначених гарантій залежить не лише від наявності правових норм, а й від доступності судового захисту, належного документування порушень та ефективності виконання судових рішень. Тому важливим завданням державної політики є забезпечення можливості власників відновити порушені права навіть за умов складної безпекової ситуації.

Окремим напрямом захисту права власності є компенсація за майно, пошкоджене або знищене внаслідок бойових дій. Закон України від 23 лютого 2023 року № 2923-IX визначає правові та організаційні засади надання відповідної компенсації. Його положення спрямовані на створення механізму відновлення майнових прав осіб, які втратили житло або зазнали його пошкодження внаслідок збройної агресії [5].

Попри наявність законодавчого регулювання, ефективність компенсаційних механізмів залежить від належного встановлення факту пошкодження чи знищення майна, доступності процедур подання заяв, достовірності відомостей у відповідних реєстрах та наявності необхідних ресурсів. Додаткові труднощі виникають у випадках, коли нерухомість розташована на тимчасово окупованих територіях або в районах, де проведення обстеження ускладнене з міркувань безпеки. Це свідчить про потребу в подальшому вдосконаленні процедур, які забезпечують доступність і своєчасність компенсації.

Водночас захист права власності в умовах воєнного стану передбачає не лише відшкодування завданих майнових втрат, а й дотримання правових вимог під час обмеження відповідного права. І. І. Комарницька наголошує на необхідності дотримання законності та розумності такого втручання: «У разі виникнення певних обставин, за яких дане втручання допускається, стає необхідним діяти відповідно до законності та виправданості, розумності втручання, тобто необхідно констатувати певну наявність встановлених виняткових умов та визначити ступінь даного втручання, що повинно бути пропорційним до суспільної необхідності» [1, с. 120].

Одним із випадків втручання держави у право власності є примусове відчуження майна для потреб держави в умовах воєнного стану. Такий захід може бути необхідним для забезпечення оборони країни, однак має супроводжуватися дотриманням установлених законом гарантій прав власника.

Удосконалення правового регулювання реквізиції майна в умовах воєнного стану передбачає визначення чітких правил оцінювання майна, що підлягає примусовому відчуженню, та строків повного відшкодування його вартості. Це сприятиме посиленню гарантій захисту власників і забезпеченню належного балансу між потребами держави та приватними майновими інтересами [2, с. 116].

Отже, правова політика України у сфері захисту права власності в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на поєднанні потреб національної безпеки з дотриманням конституційних гарантій. Важливими напрямами її реалізації є забезпечення законності обмежень права власності, удосконалення механізмів компенсації за пошкоджене та знищене майно, доступність судового захисту й належне відновлення порушених прав власників.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ефективності чинних компенсаційних процедур, удосконаленні правового регулювання примусового відчуження майна та розробленні дієвих механізмів відновлення майнових прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії. Реалізація цих напрямів сприятиме посиленню гарантій права власності та формуванню послідовної й ефективної правової політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комарницька І. І. Право власності та його захист в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 119–121. DOI: https://doi.org/10.32782/

2. Кучер В. О. Право власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 90, ч. 2. С. 112–117. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.15.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 13.10.2026).

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 13.10.2026).

5. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об’єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text (дата звернення: 13.10.2026).

Настаси В.., здобувач
Науковий керівник: Ситніченко О.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9740-0216

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КІБЕРБЕЗПЕЦІ: ПРАВОВІ РАМКИ АВТОНОМНИХ СИСТЕМ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Сучасні кібератаки відбуваються практично миттєво завдяки автоматизації дій зловмисників. Через це люди вже не встигають ефективно захищати цифрову інфраструктуру традиційними методами, що вимагає впровадження ШІ-систем для швидкого виявлення та зупинки загроз. Однак надати ШІ повну автономію у прийнятті рішень означає зіткнутися з низкою невирішених правових питань [2].

Завдання ШІ в кіберзахисті варіюються від моніторингу даних до реального придушення загроз. Водночас постає гостре питання: як кваліфікувати відповідальність, якщо автономна система хибно заблокує безпечні запити чи завдасть шкоди інфраструктурі? Сучасне законодавство України та світу розраховане лише на людську суб’єктність, тому будь-які рішення, прийняті алгоритмом без втручання людини, наразі залишаються поза чітким правовим полюсом[3].

Згідно з принципами судочинства, будь-яке рішення, що обмежує права чи завдає збитків, має бути обґрунтованим і підлягати оскарженню. Однак більшість складних моделей глибокого навчання працюють за принципом «чорної скриньки», коли їхня внутрішня логіка є закритою навіть для розробників.Через це виникає складнощі з процесуальним використанням системних логів та рішень ШІ як цифрових доказів у суді - як під час розслідування кіберінцидентів, так і при оскарженні помилкових дій системи.

Сьогодні ні в науці, ні на практиці немає єдиної думки щодо того, хто повинен відшкодовувати шкоду, якщо ШІ спрацює помилково (наприклад, через хибне реагування випадково зупинить роботу важливого підприємства)[4]. Досліджуючи проблеми цивільно-правової відповідальності у сфері ІТ, український правознавець Роман Майданик зазначає, що